

«Gero eta urrunago sentitzen naiz euskal progresista batek pentsatu behar duenetik»

Ez da ahaztekoa 1991ko Gipuzkoako Txapelketan, kartzelako azken bertsoan, nola tongo egin zuen txapelik ez janzteko. Hamabost urte zituela hiru txapel segidan jantzi zituen eta bazekien ospea edo banitatea edo fama droga arris-kugarria zela. Bere atrebentzia horrek harrabots handia eragin zuen bertsozaleen artean. Horietako batek biharamunean etxera deitu omen zion animoak emateko. Aitak hartu zuen telefonoa. «Pilotan jokatzera joan duk. Horretan bai, gустatzen zaiok irabaztea», esan omen zion.

Ez da izaera kontua. Jon Sarasua lehia zalea da, apustu zalea ere tarteka, baina izua eragin diezaioke ospe gehiegizkoak. Bi urte geroago Euskal Herriko Txapelketa zetorren. Izena eman zuen, baina El Salvador eta Guatemalara alde egin zuen, garaiz etorriko zela esanda. Gertukoenek bazekiten ez zela txapelketara etorriko. Berak handik eta txapela irabazi berria zuen Andoni Egañak Zarauztik elkarri gutunak trukatzuz osatu zuten “Zozoak beleari”, euskal literaturako liburu ederren zerrendan sartu beharreko bat. Ordurako hasita zegoen kooperatibagintzaz (autoeraketa) eta hizkuntza gutxituen biziberritzea prozesuei buruz ikertzen.

Hiruzpalau liburu argitaratu ditu bi arlo horien inguruan. Azkenengoa, “Bost truke” izenekoia izan da. Urtebeteko epean Kolonbian, Bolivian, Kurdistanen, Ekuadorren eta Serbian egindako egonaldien kronika pertsonala egiten du bertan Jon Sarasuak. Ebakuntza bat egiteko egun gutxi batzuk falta zaizkionean hartu gintuen Mondragon Unibertsitateko Huhezi Humanitate eta Hezkuntza Zientzien fakultatean, Aretxabaletan. Euripean, bizikletan iritsi zen hitzordura.

JON SARASUA

«BOST TRUKE» LIBURUAREN EGILEA

Aktibista, ikerlaria eta idazlea. Orain hogeita hamar urte bertsolaritzaz hitz egiten zuenean txunditu egiten zituen bertsozaleak bere analisi-gaitasunagatik eta bere ahotsak distira berezia zuelako. Hizkuntzaren eta autoeraketaren inguruan hiruzpalau liburu utzi ditu geroztik eta milaka hitzaldi emango zituen munduan barrena, eta lilura bertsua eragiten segitzen du.

joxean.agirre@gaur8.info

Zure profila egitean zalandza bat sortzen da: noiz utzi zenuen bertsolaritza eta hasi zinen hizkuntzaren eta autoeraketaren inguruan lanean?

2000. urtean utzi nuen bertsolaritza ebakuntza bat tarteko. Eta ordurako urteak neramatzan hizkuntzaren nahiz autoeraketaren arloan lanean. Nire ezaugarri edo akatsa esango nuke arlo askorekiko interesa dela. Betidanik izan dut halako gogo errenazentista bat. Oraindik ere gai batekin erabat emozionatzen naiz eta gai horretan burubelarri sartzen naizenean mugakoak edo urrutikoak diren beste hainbat arlotan sartu ohi naiz. Ikuspuntu bital batetik begirata ere berdin, bertsoa interesatzen zait, baina interesatzen zait aktibismoa ere edo akademia bera... gauza gehiegi ezer ondo egiteko. Kanpotik ere oso mezu ezberdinak iristen zaizkit: batzuek diote analisi-gaitasun handia dudala eta beste batzuek lider izateko ezpala dudala eta taldeak eramaten naizela ona, edota beste batzuek idazteko baliio dudala eta horretara dedikatu beharko nukeela. Uste dut denetik pixka bat egiteko jaio nintzela, baina inoiz garbi ikusi gabe nire lekua zein den.

Gatozen liburura. Urtebetean bost irteera edo egonaldi egin dituzu atzerrian eta horien kronika pertsonala bildu duzu. Has gaitezen geografikoki gertuen zaigunetik: iazko apirilean Serbian izan zinen euskal kooperatibez duzun ikuspegia agertzen. Eztabaida ideologikorako bidea ematen duten gaiak aipatzen dituzu. Herrialde europarra izateak ere antzekotasunak gehitzen ditu.

Bai, hala da. Europartasunarekin orain ari naiz adiskidetzen. Gure elite politikoa beti egon da Europara begira eta gure kulturarentzat ere Europa izan da eredia eta nire jarrera gehiago izan da hegoaldera ere begiratzekoa. Baina hegoaldean ibili izanak uste dut ekarri nauela berriro europartasunaren kontzientzia sumatzera. Brasilgo kooperatibak aztertzen hasi eta dituzten arazoei begira ohartu

izan naiz Europako baserritar kulturaren aztarnak daudela han. Nik Europako baserritar kulturaren jenioa Brasilen hasi nintzen miresten, hango Lurrik Gabekoen Mugimenduan (MST). Serbiara itzuliz, Zrenjanin hirian izan nintzen apirilean, enpresak zeharo lur jota eta langile multzo handi bat langabezia dagoen eskualdean. Ezker mugimendua nahikoa abaildua dago, baina talde bat hasi da errautsak astintzen eta nazioarteko batzar bat eratu zuten. Hor izan nintzen nire ingeles baldarrarekin euskal kooperatibismoaz hitz egiten. Hamabost urte daramatzat harritzen eta oraindik ez naiz ohitzen Arrasateko kooperatibagintzak munduan duen ospe horretara.

Titoren sistema politikoaz, sozialismoa ordezkatu duen sentipen etnikoaz, nazismoaz, sozialismo erreala egin dituen sarraskiez, abertzaletasunaz eta ideologiaren ari zara eta azken gai horren inguruan esaldi borobil hau botatzen duzu: «Nire ustez, joan diren mendeetako ideologia modernoetatik puskak bakarrik hartu behar ditugu». Ez al da hori jarrera guztiz eklektikoa?

Halako ibilbide edo erromesaldi ideologiko bat egiten ari naizela sentitzen dut, beste asko bezala, noski, eta nire muga guztiekin, hanka bat beti aktibismoan eta bestea akademian dudala. Baina zenbat eta gehiago sakondu ideologietan eta tokatzen zait, gai horien irakaslea naizelako unibertsitatean, gero eta gehiago biderkatzen zaizkit ideiak eta galdera berriak sortzen ari zaizkit, eta, ez dakit eklektizismoa den, baina zenbat eta nire erromesaldi xelebre honetan aurrerago joan, gero eta urrunago sentitzen naiz hemen pentsatu behar denetik, euskal progresista batek pentsatu behar duenetik, edo hegemoniakoak diren jarreretatik. Eta hori sentitzea, egia esan, ez da oso atsegina. Liberalismoak gauza jenialak ditu, Marxek ere ezinbesteko ekarpenak egin zituen, baina aldi berean anarkismoak eskaintzen duen ikuspegia ere beharrezkoa

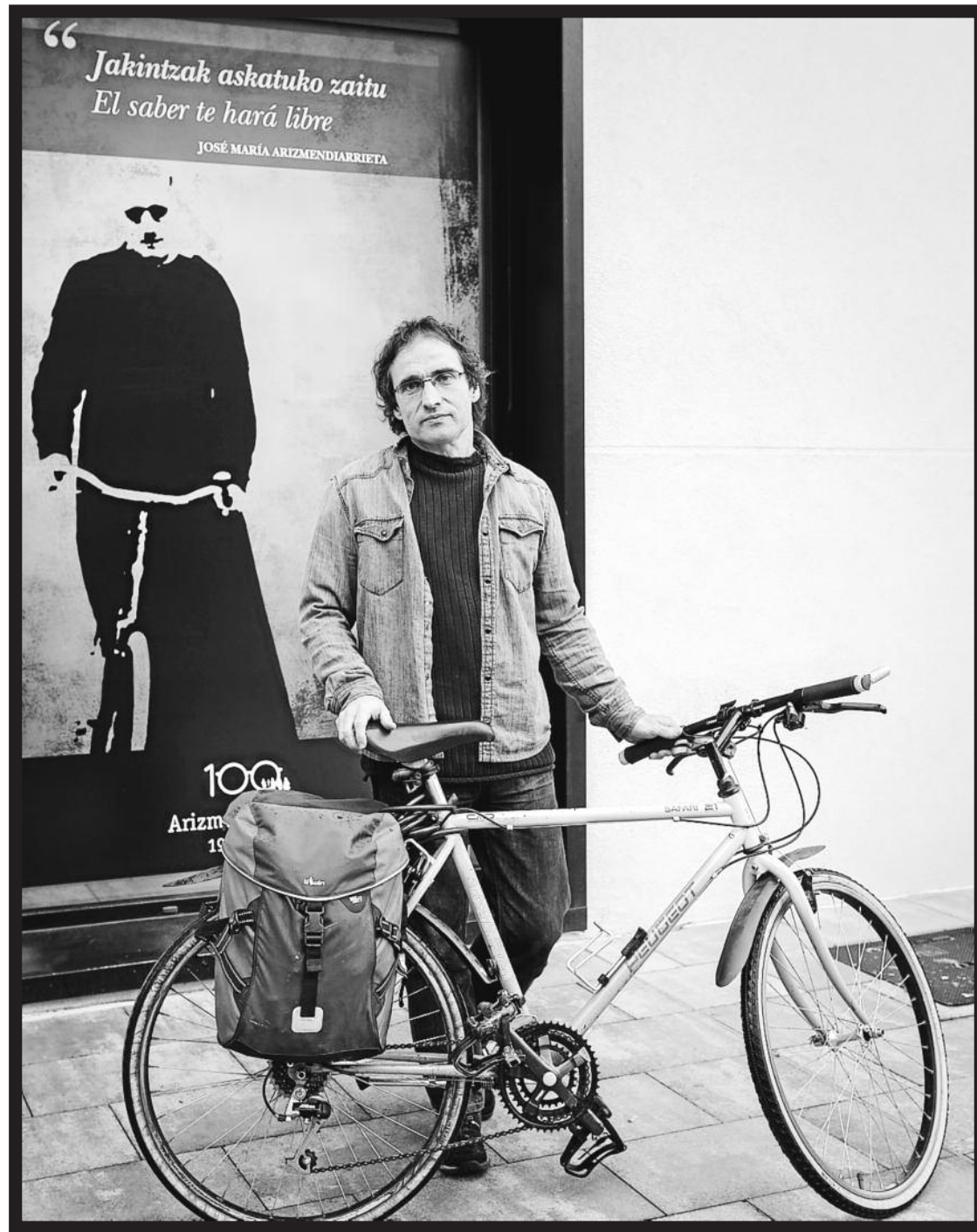
zaigu eta kontserbadurismo ingelesaren hitz handietan oinarritutako abstrakzio ideologikoak ere aberasgarriak zaizkit. Hori ideologia modernoak bakarrik aipatzeko. Iruditzen zait beste iturri batzuk ere landu behar ditugula, gaur egun galdera larriak ditugulako, bioetikan edo teknologietan esate baterako. Uste dut indagatu egin behar dugula eta nor bere kabuz pentsatzen ikasi.

Euskal ezkerrean eztabaida gutxi ikusten duzu?

Eztabaida intelektual interesgarriarik ez dut sumatzen. Orain hamabost egun egon nintzen Brasilen eta eztabaida askoz ere sakonagoak dituzte abian, edo baita Serbian bertan ere batzara antolatu zuten artean. Hemen kontrola sentitzen dut eta gai batzuen inguruan “rodilloa” nola pasatzen duten, generoaren gaian esate baterako, eta disonantea naizen bakoitzean ohartzen naiz zer-nolako presioa dagoen, sekulako zaparradak erortzen zaizkizulako. Niri probokazioa ez zait interesatzen, baina zalantza batzuk ditut eta zalantza horiek agertzeko pausotxo eman dudanean egurra ematen dute. Hezkuntzari buruz, bioetikaz, zaintza erduen inguruan kontu handiz hitz egin behar da hemen. Gero, gezurra ere badago sistemaren aurkako diskurtsoetan, oso integratuak baitaude sisteman, aldi berean keynesianismoa aldarrikatzen dutenean, ongizate estatua mantentzearen alde baitaude. Biak ezin dira pakete berean saldu, bata ala bestea. Nik liburuan diodana da galderak egiten jarraitu behar dugula, eta, eraldatzailea izatea nahi duen mugimendu bati, eztabaida librea eskatzen diot, eta eztabaida librerako arazoak ditugula iruditzen zait.

Zer jenderekin egon zinen Serbian?

Enpresa autoeratuak desmantelatzen ari dira Serbian, Titoren garaiko sistema desegiten ari dira pribatizazioen bidez edo besterik gabe ixten. Eta prozesu horretan kalean geratutako langile

Argazkiak: Gorka RUBIO | ARGAZKI PRESS

multzoak hasi dira elkartzen eta irtenbideak aztertzen eta nazioarteko jardunaldi batzuk antolatzen iritsi ziren. Ezker ofiziala sisteman txertatuta ikusten duten ezkerreko sindikalistak ziren antolatzaile. Serbia, Kroazia, Alemania eta Bosniako sindikalistak ari ziren parte hartzen. Oso debate leku irekia zen. Mondragon esperientziari buruzko begiratu kritiko bat nahi zuten eta deitu zidaten.

Goazen munduaren beste punta batera, Ekuadorrera. Jatorrizko hizkuntzen alde ari diren elkarte txikiekin egiten duzue lan, baina oraingoa

Hizkuntza Eskubideen Lege Proiektua idazten laguntzera joan zinen.

Garabideren apustua hizkuntza-aren sua berpiztu nahian dabil-tzan elkarrekin lan egitea da, baina gure trukeetan parte hartutako pertsona batek parlamentuan lan egiten du, aukera hori ikusi zuen eta laguntza eskatu zigun. Kontraesana ere bada legez ezer jakin gabe eta lege kontzeptua bera ere hain arrotza egiten zaidalarik egiteko horretan sartzea, baina denetik egin behar. Aukera historikoa zen Ekuadorren. Orainxe dago gaia puri-purian. Alegazioak egiteko epea zabaldu dute.

Liburua irakurrita ohartzen da bat zein konplexua den hizkuntza gutxituen auzia herrialde horietan.

Gurea askoz ere sinpleagoa da, jatorrizko hizkuntza bakarra dugulako eta gutxi gorabehera nazio bakar bat. Eztabaida politikoak ere gardenagoak dira hemen, azken batean Estatua-ren barruan eroso egokitu ala burujabetza lortzea baitira aukerak. Baina Ekuadorren 13 hizkuntza jatorrizko daude eta Bolivian 30, bi adibide jartzearen. Beren historia ere gurea baino traumatikoagoa da eta kontraesan nabarmenak dituzte ezker- raren eta mugimendu sozialen

«Euskal ezkerrean eztabaida intelektual interesgarriarik ez dut sumatzen. Orain hamabost egun egon nintzen Brasilen eta eztabaida askoz ere sakonagoak dituzte abian, edo baita Serbian bertan ere ezkerreko sindikalisten artean. Hemen kontrola sentitzen dut, eta gai batzuen inguruan ‘rodilloa’ nola pasatzen duten»

artean. Konplexutasun horren barruan hizkuntza biziberritzen dugun esperientziatxo eskaintzea da gure egitekoa.

Badirudi Garabidetik igaro diren eragileak oso garrantzitsuak direla borroka horretan. Horrek erakusten du hango hizkuntzen egoera zein gorria den. Gure inpaktua hain handia bada, oso gaizki dauden seinale.

Eragile edo lider horietako batzuek behin eta berriz aitor-tzen dute Euskal Herrian bizitza aldatu zitzaiela. Hizkuntza baten gainbeherari aurre egitea posible dela deskribitu zuten eta biziberritzeko giltzarriak zein diren ere bai. Gureak ez die kopiatzeko balio, baina inspiratzeko bai.

«Kopiatu» eta «inspiratu» aditzak aipatu dituzu. Badaude gureetatik kalkatu dituzten egitasmoak ere, Kafe Antzokia-rena, esate baterako, edo han bertan Garabide txiki bat sortzeko aukera. Trukean etorritako batek Bilbo-ko Kafe Antzokia ikusi eta sekulako *flash*-a izan zuen. Quitoko erdigune historikoan etxe zahar bat eskuratu eta goitik behera berritzen ari dira. Antzokia, osatua, kitxuara erakusteko zentroa eta beste hainbat zerbitzu izango ditu. Antzeko zerbitzu ger-tatuko zitzaiela pentsatu izan dut aspaldi hartan Xabier Kintanari eta beste zenbaiti Israelera joan eta euskaltegien ideia ekarri zutenean.

Deigarriak dira gobernuz kanpoko erakundeei egiten dizkio-zun kritikak ere. Garabidek egiten duen lanarekin kontrajartzeko egingo dituzu behar-bada? Gobernuz kanpoko erakundeen historian gauza estimagarri asko dago, baina beren jardunari ere zor zaio begirada kritiko bat. Nahiz eta hitzez planteamolde asistentzialistak gaingitu egin behar direla dioten, uste dut bekatu horretan erortzen jarraitzen dutela eta dinamika dependenteak sortzen dituztela. Kooperazioak, ordea, elkarrekin

lan egitea ekartzen du, haien esperientziak gureekin trukatu eta jakintza partekatzea. Egia da truke asimetrikoak izaten direla, baina trukeak dira. Herrialde baten kooperazioak berak burututako prozesuak partekatu behar lituzke eta bigarren mailakoa izan behar litzateke dirua edo laguntza ematea.

Tarteka, gutxitan bada ere, arlo ekonomikoan sartzen zara. Bolivian, esaterako, 170.000 meatzari daude kooperatibista direnak. Ekonomia mailako aholkularitza, hezkuntza teknikoa eta inbertsioak eskatzen zituzten. Kasu horietan bitartekaritza egitea da gure lana. Etxera itzul-

tzen naizenean eskabidearen berri ematen dut behar den lekuan eta badakit harremanetan jartzen direla.

Evo Morales Euskal Herrira ekartzeko planak ere egin zenituzten. Egia esan, bitan aztertu dugu Evo Euskal Herrira ekartzeko aukera eta batean harremanak egin genituen Jaurlaritzakoekin. Horretan ere bitartekari lana da gurea, ez besterik. Bolivian kitxua, aimara eta guarania hizkuntza handiak dira eta Euskal Herrian hizkuntza berreskuratze-ko egin dugun ahaleginak interes handia du haientzat, baina baita kooperatibek ere. Bi erakarpen foku oso indartsu dira.

Kooperatiben Institutuko arduradun izan nintzen hamar urtez eta badakit zer-nolako itzala duen gaiak munduan.

Badago liburuan atal eder bat «Zotin irentsiak» deitzen duzuna. Bileran zaudete eta alkate batek esaten du kitxuaz «Kichwa karenki» (kitxua naiz) eta negarrak galarazten dio hitz egiten jarraitzea. Zer min zahar, zer oroitzapen ditugu gure baitan hizkuntzaren gaiak hain barruan ukitzeko? Polita da ikustea zein azkar konektatzen dugun emozio horrekin. Ohartzen zara horrelako egoera batean gu ere emozionatu egiten garela. Zibilizazio alde-tik hain urrunak zaizkigun le-

kuetan horrelako gauza batean elkar ulertzen dugula ikustea ederra da. Hor sortzen den konplizitatea da egiten dugun trukearen gasolina. Hizkuntza oso gauza intimoa da eta haurtzaroarekin lotua dago. Alkate hori “Ni kitxua naiz” esanez hastean, bere amarekin gogoratuko zen edo auskalo, urte askotan estalitako zerbaitekin. Eta kolpetik katarsi bat sortzen da. Zergatik?

Boliviari dagokionez, UNIBOL unibertsitateak dirudi proiekturik interesgarriena. Oraingoz hiru fakultate ditu unibertsitateak, bakoitza hizkuntza bati lotua, kitxua, aimara eta guarania alegia. Ikusi behar dena da ea unibertsitate indigena bezala lortzen duten ikasketak beren hizkuntzan egitea. Aurrez aurre lan titanikoa dute orain, terminologia sortzeko baitute eta irakasleak prestatu behar baitituzte. Hasita daude. Garabidek sorreratik hartu du parte. Proiektuak neu izugarri harritu ninduen, Boliviari buruz genuen pertzepzioa ez zelako hain ona.

Bost egonaldiak labor bada ere aipatzeko, Kurdistanen gerra eremutik oso kilometro gutxi-ra ibili zinen. Garabideren lan egiteko modua prozesu iraunkorretan parte hartzea izaten da eta hau esperientzia puntuala izan zen. Errefuxiatuen kanpalekuetan lan egitea ez da gure programatan sartzen, kanpaleku bat definizioz behin-behinekoa delako. Baina gurekin formatzen ibilitako Kurdistango ordezkariak behin eta berriz eskatu zigun eta joan nintzen. Siriako gerratik etorritako errefuxiatuak dira. Jarraitzeko asmoa dugu, baina indarrak ez ditugu bideratuko Turkia eta Siriaren arteko mugan dauden kanpalekuetara, baizik eta kurdueraz abiatu nahi dituzten eskoletan egingo dugu lan. Turkiaren mende dagoen Kurdistango zatian udalek autonomia pixka bat izan badute eta hauek ari dira hizkuntza mailako proiektua bultzatzen. Kurdistanen konplizitate linguistikoz eta kulturalaz aparte badago konplizitate politiko bat ere.